

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державне інформаційно-виробниче підприємство
Видавництво «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

ВИДАЄТЬСЯ З 1976 РОКУ

Виходив під назвами:

«Русский язык и литература в средних учебных заведениях Украины», «Відродження», «Всесвітня література в середніх навчальних закладах України», «Всесвітня література в сучасній школі».

3 липня 2013 р. – «Всесвітня література в школах України».

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 20008 – 9808Р від 25.06.2013 р.

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 68829

Схвалено вченою радою Інституту іноземної філології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Тамара ГРЕВЦЕВА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Катерина БИКОВА, Людмила ВОЗНЮК,
Євгенія ВОЛОЩУК, Володимир ГЛАДИШЕВ,
Євдокія ГОЛОБОРОДЬКО, Людмила ДАВИДЮК,
Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Олена ІСАЄВА,
Жанна КЛИМЕНКО, Юрій КОВБАСЕНКО,
Жанна КОШКІНА, Юрій КУЗНЕЦОВ,
Лідія МАЦЕВКО-БЕКЕРСЬКА, Леся МІРОШНИЧЕНКО,
Дмитро НАЛИВАЙКО, Ольга НІКОЛЕНКО,
Ніна ОЗЕРОВА, Олександр ПРОНКЕВИЧ,
Світлана САФАРЯН, Ольга СУХОМЛИНСЬКА,
Борис ШАЛАПІНОВ, Фелікс ШТЕЙНБУК

МЕТОДИЧНА РАДА:

Світлана БАК, Рита ЄРОШЕНКО,
Лідія ЗІНЕВИЧ, Людмила КОВАЛЬОВА,
Ірина КУЗЬМЕНЧУК, Людмила ЛИСАК,
Людмила ПАРАМОНОВА, Олександр ПЕРВАК,
Людмила ПУЛАТОВА, Олена РЕВНІВЦЕВА,
Ольга СУТУЛА, Ірина ТРИГУБ,
Наталія ХИМЕРА, Тетяна ЧЕРЕДНИК,
Марина ЧУБАРОВА, Валентина ЮРЧАК

На с. 1 обкладинки

Софія ГРАБЕЛЬСЬКА, учениця СЗШ № 43, м. Львів
(учитель **Тетяна ЯЛТАНЕЦЬ**).

Ілюстрація до повісті В. Короленка
«Сліпий музикант»

Всесвітня Література

В ШКОЛАХ УКРАЇНИ

Науково-методичний журнал
виходить 6 разів на рік

№ 1 (475) СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ 2021

ЗМІСТ

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

КЛИМЕНКО Жанна. Формування уявлення учнів про історичну місію українського перекладацтва 2

Всеукраїнський конкурс «Учитель року–2020»

ІВАНОВА Лілія. «Не буде вогника у вас – вам ніколи не запалити його в інших» 10
ПЯНКОВСЬКА Валентина. Розвиток творчих здібностей на уроках зарубіжної літератури 12

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД

Конкурс «3 днем народження, Книжко!»

ЯЛТАНЕЦЬ Тетяна. Ціля 16
КУЗЬМЕНКО Тетяна. Краса – насолода – щастя
Урок-синтез за романом О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» ... 18

До 150-річчя від дня народження Лесі Українки

ВІННІЧУК Галина. Леся Українка – знавець та перекладач зарубіжної літератури
Інтелектуальний марафон 23

Нобелівські лауреати – на уроці

ДАВИДЮК Людмила. «Найкраще не мати думок. Почуття: от їх варто мати»
Матеріали для уроку позакласного читання за поезією Луїзи Глюк (11 клас) 30

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД: ЗАВТРА – НА УРОК

6 КЛАС

ХАБАРОВА Оксана, СОДЖАК Катерина. Добірка завдань з використанням методів критичного мислення під час вивчення повісті В. Г. Короленка «Сліпий музикант» 38

9 КЛАС

РЕЗНИЧЕНКО Наум. «Проф. Преображенский, вы – творец. (Клякса)»
Урок по повісті «Собацьє сердце» М. Булгакова 42

10 КЛАС

ПЕРВАК Олександр, КАМ'ЯНЕЦЬКА Тамара. Орієнтовне альтернативне планування уроків зарубіжної літератури
Тема «Ф. М. Достоевський. «Злочин і кара» 49

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ УЧНІВ ПРО ІСТОРИЧНУ МІСІЮ УКРАЇНЬСЬКОГО ПЕРЕКЛАДАЦТВА

Жанна КЛИМЕНКО, доктор педагогічних наук, професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

*Без історії українського перекладу
немає історії української культури,
і, отже, історії української нації.*
Роксолана Зорівчак

У ході викладання шкільних предметів «Українська література» і «Зарубіжна література» важливо формувати уявлення учнів про історичну місію українського перекладацтва. Адже, як зазначав М. Стріха, «для української літератури, виходячи з екстремальних умов її існування за різних політичних режимів, переклад завше являв собою щось більше, ніж просто засіб ознайомлення власного громадянства з надбаннями світового письменства» [15, 2]. Своїми перекладами прогресивні письменники минулого, скуті вимогами тоталітарної системи, прагнули донести до читача наболіле, пробудити в українців патріотичний дух. Отже, вчителю важливо чітко розібратися, у чому ж полягає історична місія перекладацтва, а також з'ясувати, як саме її розкривати.

Роль українського художнього перекладу в духовному поступі нашого народу увиразнено в працях Р. Зорівчак, Л. Коломієць, М. Москаленка, М. Стріхи та інших перекладознавців [7; 12; 14; 15]. Науковці і вчителі неодноразово звертались до питань, пов'язаних із методичними аспектами проблеми. Зокрема формуванню уявлення учнів про історичну місію українського перекладацтва присвячено розділи нашої монографії, а також лекції науково-методичного лекторію для вчителя

світової літератури, де йдеться про висвітлення питань історії перекладу як важливого складника предмета «Зарубіжна література», розкриття значення перекладної літератури як чинника формування української нації [9–11].

Серед навчальних посібників відзначимо праці В. Бабенко й О. Куцевол. У посібнику В. Бабенко «Художній переклад: історія, теорія, практика. Українська перекладацька школа» подано матеріали з історії становлення та розвитку українського перекладацького школи, наведено нариси про визначних українських перекладачів ХХ ст., запропоновано завдання для студентів, спрямовані на порівняння оригіналу й перекладу, а також теми для дослідницької діяльності. Книга містить інформацію про літературні премії в галузі перекладу, цитати видатних перекладачів і перекладознавців, поезії, присвячені художньому перекладу та його майстрам [1]. І хоча посібник орієнтований насамперед на вищу школу, його матеріали, безумовно, допоможуть і вчителю у підготовці до уроків і позакласних заходів.

Важливим підґрунтям у роботі викладачів філологічних і методичних дисциплін, учителів української і зарубіжної літератур, студентів і учнів може стати книга О. Куцевол «Будівничі перекладацьких мостів». У передмові авторка розкриває роль перекладу в сучасному суспільстві, указує на специфіку художнього перекладу, звертає увагу на важливі віхи з історії українського перекладацтва, а також окреслює завдання вчителя-словесника третього тисячоліття. У посібнику представлено різнопланові матеріали, які репрезентують основні галузі перекладознавства: історію, теорію і критику перекладу. Насамперед слід

© Клименко Ж. В., 2021

відзначити, що О. Куцевол ретельно дібрано і цікаво викладено інформацію про майстрів перекладу (М. Рильського, М. Зерова, Юрія Клена, Г. Кочура, М. Лукаша, Д. Паламарчука, Бориса Тена). Відомості про життя і творчість тлумачів подано у формі уроків різних типів (проблемна лекція, заочна екскурсія, інтерв'ю, літературна подорож, літературознавче дослідження, семінар, презентація літературознавчих проєктів, наукова конференція). Цінні матеріали містить розділ «**3 перекладацької скриньки**», в якому читач знайде дотепні перекладацькі бувальщини та афоризми про працю перекладачів, інформацію про перекладацькі премії України. Значний інтерес представляє і розділ «**Поетичне відлуння**», який містить вірші вітчизняних та зарубіжних поетів про мистецтво перекладу та українських перекладачів [13].

Позитивною тенденцією сучасності стало відображення певних моментів із історії українського художнього перекладу в чинних підручниках із зарубіжної літератури. Найчастіше це стислі біографічні відомості про перекладачів, інколи трапляються цікаві факти з історії побутування в Україні окремих перекладів, інформація про їх вплив на розвиток вітчизняної культури.

Слід відзначити, що дослідники наголошують на **націєтвірній функції українського перекладу**. Р. Зорівчак вказує, що українці щодо цього не є винятком, подібну роль художній переклад виконував у історії фінської, індійської, ізраїльської культур [7]. Так, науковиця наводить цікаве свідчення фінської дослідниці Р. Ойттінен: «Протягом шестисот років шведського і ста років російського панування фінська культура була вдома на задвірках. Хоча народ загалом розмовляв по-фінськи, його літературною мовою була шведська. У XIX ст. стало очевидним, що фіни досягнуть цивілізованого статусу лише тоді, коли фінська мова стане мовою літератури, уряду і торгівлі. Почали із перекладу книжок для дітей і перекладна дитяча література започаткувала національну літературу» [цит. за 7]. Як бачимо, цей факт є доволі промовистим і

опосередковано стосується проблеми увіраження місіонерської ролі українського перекладу.

Історично так склалося, що для багатьох українських письменників минулого перекладання було набагато більшим, ніж просто професійна діяльність. По суті художній переклад вони обирали знаряддям боротьби проти тоталітаризму і диктатури, за утвердження рідної мови, культури, а отже, за національну незалежність. Невипадково в українській літературі так багато універсальних письменників, які були і авторами оригінальної творчості, і перекладачами (І. Франко, Леся Українка, Б. Грінченко, П. Куліш, М. Рильський, М. Бажан, В. Стус та інші). Свого часу С. Єфремов у славнозвісній «Історії українського письменства», пишучи про 1919–1923 рр., зазначав: «Молоде літературне покоління взагалі велику звертає увагу на поетичні переклади творів світового письменства, — це теж ознака часу, що не задовольняється пережитим у своєму кутку й шукає зразків у всьому світі» [6, 633]. Лише в 60-х рр. XX ст. на перший план виступають професійні перекладачі (Г. Кочур, М. Лукаш, Борис Тен, Д. Паламарчук, А. Содомора та інші).

Також науковці відзначають, що «переклад істотно збагачує самого перекладача» (Р. Зорівчак), є засобом підвищення його письменницької майстерності [7].

Як саме розкривати історичну місію українського перекладацтва в ході викладання літератури? Звернемо увагу на основні напрями такої роботи.

ВИСВІТЛЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНЬСЬКОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ШКОЛИ

Так, учні мають знати про найважливіші перепони на шляху світових шедеврів до українського читача. Серед них найбільше гальмували розвиток українського перекладацтва такі:

- Валувський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р., які забороняли друкування і видання не лише оригінальних українськомовних текстів, а й перекладів цією мовою;

- розправи над українськими перекладачами в 30-х рр. ХХ ст., коли в жорна тоталітарної машини потрапили такі світочі української культури, як М. Вороний, М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович, В. Підмогильний та багато інших письменників-перекладачів;

- переслідування майстрів перекладу в II половині ХХ ст., що відбилися на долях Г. Кочура, В. Стуса, М. Лукаша, Д. Паламарчука та інших [11].

Осмислення цих та інших історично важливих подій і фактів допоможе школярам усвідомити місіонерську роль українського перекладацтва.

Щодо сучасної ситуації, варто відзначити, що ряд країн підтримує видання українською мовою своєї літератури. Такою, наприклад, є Франція, яка надала гранти для спеціальної видавничої програми «Сковорода», у межах якої опубліковано твори М. Пруста, С. Малларме, П. Валері та інших письменників.

УВИРАЗНЕННЯ ЯСКРАВИХ СТОРІНОК ЖИТТЄПИСУ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Доцільними є **біографічні візитки, довідки, розповіді, вкраплення біографічного матеріалу в уроки і позакласні заходи**. Наприклад, у наших підручниках для 9-11 класів біографічні довідки подано в рубриці «Дізнаємось про видатну особистість».

Так, у ході вивчення лірики В. Вітмена в 10 класі запропоновано таку **біографічну довідку про перекладача** [8]:

Один із перекладів вірша Вітмена «О капітане!» належить видатному перекладачу, лауреату премії ім. М. Рильського **Василію Мисіку (1907 – 1983)**. Як зазначає сучасний вітчизняний перекладач і пере-

кладознавець Максим Стріха, доля цього визначного українського перекладача варта похмурого пригодницького роману, який багатом здався б неймовірним [15, 240]. Василь Мисик яскраво дебютував спочатку з оригінальними творами (1920-і рр.), потім з перекладами (на межі 1920–1930-х рр.). У житті молодого завзятого письменника все складалось начебто добре. Однак у 1934 р. сталась драматична несподіванка – Мисика помилково заарештували замість іншого письменника – Василя Минка, якого не виявилось вдома. Служителі влади не хотіли повертатися з порожніми руками і вирішили замість підозрюваного схопити зовсім не причетну людину зі схожими координатами. Дивом поет не потрапив до списку 28 розстріляних. Як пишуть біографи, відіграло роль те, що він не визнав свою провину. Однак Мисика все одно було засуджено на п'ять років за вигаданою «побутовою» статтею. Це лише одна зі сторінок життєпису славетного перекладача, яка багато що говорить про його долю. А попереду ще були Друга світова війна, полон, німецький концтабір, участь у підпіллі, випадковий порятунок від розстрілу гітлерівцями і переслідування радянською владою.

Однак, незважаючи на це все, Василю Мисіку вдалося подарувати українським читачам численні майстерні переклади, більшість з яких увійшли до книги з символічним заголовком – **«Захід і Схід» (1990)**. Адже письменник перекладав як твори європейських авторів (**Р. Бернса, В. Шекспіра, Дж. Байрона, П. Шеллі, Г. Лонгфелло, В. Вітмена, Й. Гете** та інших), так і представників Сходу (**Сааді, Рудакі, Гафіза, Хайяма** та інших). Причому навіть з персько-таджицької мови Василь Мисик завжди перекладав з оригіналів, а не з кимось зроблених підрядників, як це й робили на той час деякі автори російськомовних перекладів [15, 244].

Слід відзначити, що, на жаль, чимало матеріалів, які могли б розповісти про українських перекладачів, втрачено, не досліджено. Наприклад, про Леоніда Гребінку – перекладача «Гамлета», а також

Сидора Сакидона – перекладача «Крихітки Цахеса на прізвисько Циннобер».

Наводимо **біографічні довідки** про цих майстрів слова¹ [цит. за 8].

Повість-казку «Крихітка Цахес» ми маємо можливість прочитати українською мовою завдяки **Сидору Сакидону (1896–1974)** – відомому перекладачу, у творчому арсеналі якого переклади з польської, чеської, сербської, німецької, словацької, македонської, болгарської та французької мов. Узагалі ж є відомості, що він досконало володів тринадцятьма мовами. Сидір Сакидон перекладав твори братів Грімм, Карела Чапека, Браніслава Нушича, Йоганна Вольфганга Ґете, Альберта Шаміссо, Ромена Роллана та інших авторів. Народився він 26 травня 1896 року в селі Перевали Володимир-Волинського повіту Волинської губернії у хліборобській родині. Проїшов горнило Першої світової війни, згодом вступив до Київського інституту народної освіти, потім учителював. Про його життєвий і творчий шлях відомо дуже мало – видно, далось взнаки те, що письменнику, як і багатьом українським патріотам, нависли образ ворога народу. Однак достеменно відомо, що його вважають визнаним майстром прозового перекладу. Отже, життєвий і творчий шлях Сидора Сакидона – одна з незвіданих ще сторінок української перекладацької школи, яка чекає на копітких дослідників.

Трагедію «Гамлет» багато хто прочитав у перекладі **Леоніда Гребінки (1909–1942)**. Адже саме цей переклад був свого часу високо оцінений Максимом Рильським і саме про нього сучасний український літературознавець Іван Дзюба написав: «Нині загально визнано, що з усіх – хай і не дуже численних перекладів «Гамлета» Гребінчин найбільше відповідає характерові оригіналу. Л.Гребінці загалом пощастило ані збившись на буквализм, ані покладаючись легковажно на власну поетичну інтуїцію, відтворити в барвах української мови і широчезну духовну потугу, і барокове емоційне та зображальне розкошування, і спонтанну невичерпність уяви та інтелектуальну об'ємність оригіналу» [4].

¹Довідки готувались для підручників із зарубіжної літератури для 10 класу (стандарт, профіль).

Хто ж такий Леонід Гребінка? Поет і перекладач, який народився в селі Мар'янівка Пирятинського повіту Полтавської губернії. Його перу належать, крім «Гамлета», переклади «Слова о полку Ігоревім», першого розділу «Євгенія Онєгіна» Пушкіна, його віршів «Демон», «Анчар», «Чернь». Доля Леоніда Гребінки – ще одна яскрава сторінка у велично-трагічній історії української перекладацької школи. Адже перекладач став жертвою репресій, яких зазнала українська інтелігенція з боку радянської влади в ХХ ст. У 1941 р. за сфабрикованими звинуваченнями в приналежності до націоналістичної групи і намір здійснити терористичні акти Гребінку було засуджено до розстрілу. Пізніше вирок пом'якшили і найвищу міру покарання замінили десятьма роками позбавлення волі. Однак дожити до кінця цього терміну Гребінці не вдалось – він помер у лікарняній камері 14 квітня 1942 р. І вже лише напередодні розпаду СРСР Леоніда Гребінку було реабілітовано за відсутністю складу злочину. Влада знищила талановитого перекладача фізично, але його дух живе у його творіннях. Зокрема і в перекладі «Гамлета», який, хоча і здійснено ще в далекому 1939 році, але, як відзначив Іван Дзюба, «витримує порівняння із найвищим сучасним рівнем перекладацького мистецтва».

З метою урізноманітнення видів діяльності, спрямованих на засвоєння учнями біографічних матеріалів, можна пропонувати такі **навчальні ігри**:

«Упізнай перекладача» (пропонується впізнати перекладача за фактом його життєпису, цитатою про нього тощо).

«Експедиція перекладацькими стежками» (учні виконують ролі екскурсоводів літературними місцями, пов'язаними з постатями визначних українських перекладачів) [11, 148]. Особливо цікавою для сучасних школярів може бути *квест-експедиція* (реальна або віртуальна). Вона передбачає поєднання гри та екскурсії, чергування екскурсійної інформації з виконанням цікавих пошукових і логічних завдань, розв'язання головоломок, відгадуванням загадок.

ОПРАЦЮВАННЯ ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРО ПЕРЕКЛАД І ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Насамперед це може бути осмислення висловлювань видатних діячів української культури (І. Франка, М. Рильського, Р. Зорівчак, І. Дзюби та багатьох інших). Головне – спрямовувати учнів на творчу роботу, на поштовх до власних суджень, а не сприймання критичної думки як певної догми. Наприклад, у ході вступних і підсумкових уроків або під час проведення позакласних заходів можуть бути використані такі висловлювання:

«Передача чужомовної поезії, поезії різних віків і народів рідною мовою збагачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми і вирази чуття, яких вона не мала досі, будуючи золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями».

Іван Франко [16]

«Переклади геніальних творів – се великий і вельми потрібний привід до духового розвитку народу і мови. Той народ, що спромігся перекласти на власну мову твори великих геніїв, вже тим самим і найпевніше доводить, що має не тільки право, але й хист і снагу на самостійний розвиток духовий».

Михайло Грушевський [3]

«Влада чудово розуміла, що перекладацтво – arena вдосконалення й самоствердження мови, спосіб входження її у світову мовну змагальність і солідарність, а перекладна лектура рідною мовою – пряме, без сторонніх посередників і «націнок», освоєння цим народом інтелектуальних і духовних багатств людства, отже, розширення його історичної перспективи».

Іван Дзюба [5, 7].

«Переклад — частка рідної літератури. До нього долучаються дуже багато читачів, тому що ці тексти стають приступними. Переклад дуже важливий для письменників, бо вони бачать, що роблять їхні колеги в цей

же час десь в іншій країні. Це надзвичайно важливо. І переклад завжди був у радянську добу способом опору».

Сергій Борщевський [2].

У межах дискусії або евристичної бесіди старшокласникам можна запропонувати такі **запитання і завдання**:

– *Поміркуйте над наведеними висловками. Які особливості художнього перекладу і перекладацької діяльності в них виражено?*

– *Як ви розумієте такий вислів Івана Дзюби: «Перекладацтво – arena вдосконалення й самоствердження мови»?*

– *Чи згодні ви з твердженням С. Борщевського про те, що «переклад завжди був у радянську добу способом опору»? Доведіть свою думку, використовуючи конкретні приклади з історії літератури.*

– *Напишіть есе на тему «Переклад – «золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями» (І. Франко).*

– *А яку метафору для вираження історичної місії українського перекладацтва обрали б ви?*

РОЗКРИТТЯ ВПЛИВУ ПЕРЕКЛАДАЦТВА НА РІЗНІ ГАЛУЗІ НАШОГО ЖИТТЯ

Насамперед варто звернути увагу на роль художнього перекладу в розвитку мови, літератури, театру. Як зазначає Р. Зорівчак, «у II половині XX ст. склалася парадоксальна ситуація, коли джерело живлення літературної мови перенеслося з оригінальної літератури на перекладну» [7]. Яскравим взірцем борця за розвиток української мови є Микола Лукаш, який своїми перекладами фактично протистояв русифікації української мови і суспільства загалом. Прагненням М. Лукаша переломити тогочасну культурну ситуацію в Україні можна пояснити його тяжіння до народнописанного стилю, широке використання в перекладах призабутих або рідко-

вживаних на той час українських лексем, фонетичних і фразеологічних багатств української мови, багатих можливостей її синоніміки. Це вчитель може увиразнити під час вивчення творів Сервантеса, Гете, Верлена, Аполлінера, Бернса, Лорки та інших авторів. Наприклад, аналізуючи вірш Г. Аполлінера «Міст Мірабо», доцільно звернути увагу учнів на два цікаві варіанти перекладу поетичного вислову *coule la Seine* (*струмує Сена, Сена плине*) і наголосити на володінні перекладача синонімічним багатством української мови [10, 46].

У ході уроків і позакласних заходів учитель може навести чимало яскравих прикладів впливу художніх перекладів на розвиток національної літератури і театру (докладніше про це див. у нашій монографії і рубриці підручника «Українські стежини зарубіжної літератури» [8; 11]).

Визначний внесок майстрів перекладу в розвиток української культури доцільно розкривати не лише на уроках, а й у ході **літературних вечорів, свят, приурочених ювілеям перекладачів**. Так, цьогоріч відзначаємо **150-річчя від дня народження Лесі Українки і Агатангела Кримського**. Учням може бути цікаво дізнатися, що **Леся Українка** надавала величезної ваги художньому перекладу. Ще в дванадцятирічному віці разом із братом Михайлом вона переклала гоголівські «Вечорниці на хуторі під Диканькою». У 1889 році в листі до Михайла Леся Українка виклала ґрунтовну програму перекладу українською мовою творів світової класики. Письменниця вільно володіла багатьма іноземними мовами: німецькою, французькою, латинською, давньогрецькою, італійською, англійською, іспанською, російською, польською, болгарською, вільно читала твори чеських і словацьких письменників. У перекладацькому доробку Лесі Українки є ліричні пісні Давнього Єгипту та гімни з давньоіндійської «Рігведи», твори Данте, Гейне, Гюґо, Сервантеса, Шекспіра, Байрона, Бальзака, Флобера, Міцкевича, Словацького та інших. Відомо, що ще в юнацькі роки в Лесі Українки виникла думка перекласти Гомерову

«Одіссею». А серед її рукописної спадщини знайдена перекладена гекзаметром третя пісня поеми («В Пілосі») і п'ять рядків перекладу з четвертої пісні («У Лакедаймоні»).

Висвітлюючи плідну діяльність на ниві перекладацтва **А. Кримського**, доцільно наголосити на тому, що він володів майже 60 мовами народів Сходу, Середньої Азії, Кавказу, Західної Європи та інших регіонів. Саме посередництвом його перекладів український читач уперше відкрив світ поезії таких східних класиків, як Гафіз, Омар Хайям, Рудакі, Сааді, Фірдоусі. Крім того, завдяки А. Кримському, українською мовою зазвучали твори Дж. Г. Байрона, Г. Гейне, Е. Ростана та багатьох інших.

Уже давно доведено ефективність таких видів навчальної діяльності, як *інтерв'ю з письменником, лист письменнику*. Аналогічні можна пропонувати і щодо перекладача. Доцільно також практикувати **проведення наукових досліджень та написання творів** на такі теми:

1. «Так, ми мости будуємо у світі...» М. Рильський. (Роль перекладачів у розширенні світогляду українського читача).
2. Перекладацький феномен І. Франка.
3. Перекладацька діяльність Лесі Українки.
4. Перекладацький світ М. Зерова.
5. Громадянський подвиг Г. Кочура.
6. Розмаїття перекладацької спадщини М. Рильського.
7. «Рятувати культуру і національний дух ішли – в переклад». М. Новикова. (Перекладацька діяльність поетів-шістдесятників).
8. Епістолярний автопортрет М. Лукаша (за уривками листів, адресованих Г. Кочуру).
9. Роль А. Кримського і В. Мисика в популяризації творів східних літератур.
10. Творча спадщина української перекладацької діаспори [11, 150].

Цікавим також може бути **навчальний проект «Історична місія українського перекладацтва»**, який передбачатиме різноманітну діяльність школярів. Зважаючи на особливості учнів-центеніалів, можна використовувати такі **прийоми і види робіт**:

- створення мотиваторів, рекламних відеороликів, інфографіки, інтерактивних плакатів, лепбуків, спрямованих на зацікавлення українським художнім перекладом, особистостями і здобутками видатних перекладачів, розкриття ролі вітчизняної перекладацької школи в житті українців;

- підготовка мультимедійних презентацій, інформаційних плакатів, колажів на тему «Українська перекладацька школа» (див. мал. 1);

- розроблення фейсбук-сторінки перекладача;

- складання візитки перекладача, яка представлятиме його здобутки (див. мал. 2);

- створення буктрейлерів, присвячених кращим перекладним виданням (наприклад, книгам перекладів М. Лукаша «Від Бокаччо до Аполлінера», Г. Кочура «Золоте відлуння», В. Мисика «Захід і Схід»);

- створення хмари слів, яка відобразить ключові події, факти, імена українського художнього перекладу, підготовка розповіді або написання есе за такою хмарою (див. мал. 3);

- створення літературних фотореконструкцій образів перекладачів;

- розроблення макету пам'ятника вітчизняним перекладачам;

- бесіда за візуалізаційними матеріалами;

- підготовка учнями запитальника до візуалізаційних матеріалів.

Наприклад, учням можна запропонувати таку хмару слів на тему «Українське перекладацтво» (мал. 3), а до неї запитання і завдання:

– Поміркуйте, що увиразнює ця хмара слів.

– Чому серед інших тут вживаються слова «діалог», «міст»? Що, на ваш погляд, вони символізують?

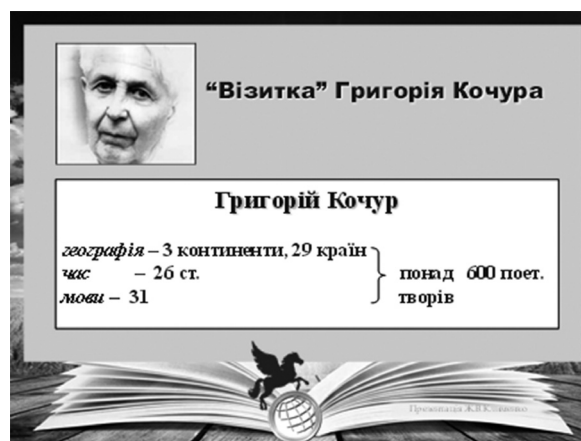
– Пригадайте, які твори в перекладах названих тлумачів ви читали. Які факти із їхнього життєпису вас вразили?

– Яке значення в контексті всієї хмари мають слова «мова», «театр», «література»?

– Складіть усну розповідь за хмарою або напишіть есе на тему «Про що мені розповіла хмара слів».

Мал. 1. Плакат «Майстри українського художнього перекладу»

Мал. 2. Візитка Григорія Кочура

Мал. 3. Хмара слів на тему «Українське перекладацтво»

Отже, розкриття історичної місії українського перекладацтва – одне із важливих завдань учителя літератури. Така робота допоможе учням усвідомити роль художнього перекладу як важливого чинника у формуванні української нації, критично осмислити значення перекладних творів і для власного особистісного зростання. Із цією метою варто виразнювати вплив перекладної художньої літератури на різноманітні галузі нашого життя, громадянський подвиг вітчизняних перекладачів, які в надскладних умовах своєю діяльністю наближали незалежність України. Успіх забезпечується систематичним веденням урочної і позакласної роботи за описаними напрямками. До ефективних традиційних прийомів і видів навчальної діяльності варто долучити новітні візуалізаційні, які допоможуть наблизити перекладачів минулого до сучасних школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Б а б е н к о В. М. Художній переклад: історія, теорія, практика. Ч. 1. Українська перекладацька школа: навч. посіб. Кіровоград, 2007. – 325 с.
2. Б о р щ е в с ь к и й С е р г і й: «Переклад – це духовний опір, це інтелектуальний бунт» // Літакцент. 20.03.2014 р. URL: <http://litakcent.com/2014/03/20/serhij-borshevskij-pereklad-ce-duhovnyj-opir-ce-intelektualnyj-bunt/>
3. Г р у ш е в с ь к и й М. Вступне слово видавництва [Передмова до вид.: Гомерова «Одіссея». Гекзаметром на мову українсько-руську перевірявав Петро Байда. Присвячено переклад пам'яті М.І. Костомарова / Накладом редакції «Правди». З друкарні Тов. імені Шевченка під зарядом К. Беднарського. Львів, 1889 [на обкл. 1890] // Грушевський Михайло. Твори в 50-ти тт. Т. 11. Львів: Вид-во «Світ», 2008. – С. 475.
4. Д з ю б а І. Вертається із забуття. Передмова // Гребінка Л. Є. Радість чорноземна: Поезії, переклади. – К.: Дніпро, 1990. – С. 16–17.
5. Д з ю б а І. Кризь поетичні обрії століть // Кочур Г. Третє відлуння. Київ: Рада, 2000. – С. 6–8.
6. Є ф р е м о в С. Історія українського письменства. К.: «Феміна», 1995. – 688 с.
7. З о р і в ч а к Р. Український художній переклад як націєтворчий чинник // Літературна Україна. – 2005. – № 1(13 січня). – С. 7.
8. І с а є в а О. О., К л и м е н к о Ж. В., М е л ь н и к А. О. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. Для 10 кл. закл. заг. середньої освіти. – К.: УОВЦ «Оріон», 2018. – 240 с.
9. К л и м е н к о Ж. В. Науково-методичний лекторій для вчителя світової літератури «специфіка вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосв. школи»: Лекція 11. Вивчення сторінок життя і творчості українських перекладачів // Всесвітня література в школах України. – 2011. – № 4.
10. К л и м е н к о Ж. В. Науково-методичний лекторій для вчителя світової літератури «специфіка вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосв. школи»: Лекція 18. Вивчення твору в контекстах біографії перекладача та часу створення перекладу // Всесвітня література в школах України. – 2013. – № 1.
11. К л и м е н к о Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи. – К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. – 340 с.
12. К о л о м і є ц ь Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу»: навч. пос. / Л. В. Коломієць. Вінниця: Нова Книга, 2015. – 360 с.
13. К у ц е в о л О. М. Будівничі перекладацьких мостів. Кн. 1: навч. пос. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2012. – 456 с.
14. М о с к а л е н к о М. Нариси з історії українського перекладу [частина 1–6] // «Всесвіт», Київ: 2006–2009. URL: <http://vsesvit-journal.com/old/content/view/138/41/>
15. С т р і х а М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. – К.: Факт – Наш час, 2006. – 344 с.
16. Ф р а н к о І. Передмова до збірки «Поеми» // Франко І. Твори в 50-ти томах. – К.: Наукова думка, 1976. – Т. 5. – С. 7.